

Het Romeinse castellum van Oudenburg: militair bolwerk aan de Gallische kust

Sofie Vanhoutte

De invallen van over land en over zee van de Germaanse stam van de Chauci in 172-174 na Chr. betekenden het einde van de Pax Romana in onze streken. Met de oprichting van een legerkamp in Maldegem-Vake en iets later in Aardenburg, werd een krachtige maatregel getroffen om onze kusten te verdedigen. Meer nog, samen met aanwijzingen voor militaire installaties op de Oude Duinengordel van Zeeland en Zuid-Holland wijzen ze er op dat er een heus verdedigingssysteem werd uitgebouwd langs de Noordzee. Rond 200 na Chr. kwam daar langs de Gallische kust nog een militair bolwerk bij: het castellum van Oudenburg. Het Romeinse leger koos hiervoor een zeer strategische lokatie uit. De zandrug waarop het fort werd opgericht en die nu ongeveer acht kilometer landinwaarts

gelegen is, lag in de Romeinse periode aan de rand van de kustvlakte. Dankzij zijn hogere ligging bood deze plaats uitstekend zicht over het wadgebied met zijn getijdengeulen en op naderende vijanden. Deze locatie was reeds in de loop van de eerste eeuw na Chr. uitgekozen voor de vestiging van een burgerlijke nederzetting die tot in het derde kwart van de derde eeuw bestond en waarvan bewoningsporen tijdens de laatste decennia her en der op de zandrug zijn aangetroffen. In het begin van de jaren 1990 werd een hierbij aansluitend crematiegrafveld uit het Hoge Keizerrijk ontdekt ten zuiden van het castellum waarvan ruim 450 graven werden blootgelegd.

De overblijfselen van het castellum van Oudenburg werden reeds in 1956-1957 door

professor J. Mertens ontdekt. Opgravingscampagnes in 1960 en 1970 op de rand van het kamp deden besluiten tot een chronologie van drie opeenvolgende forten. Dankzij de opgravingen in de jaren 1960 van twee laatromeinse militaire grafvelden op ruim 400 m ten westen van het kamp leerden we de vierde-eeuwse fortbewoners kennen die er in vol ornaat begraven lagen. Tijdens onderzoek in 1976-1977 binnenin het kamp werden de resten van een stenen gebouw uit de late derde eeuw vrijgelegd. Pas aan het begin van de eenentwintigste eeuw kon opnieuw onderzoek gebeuren op het fort. Tussen augustus 2001 en april 2005 werden grootschalige archeologische opgravingen uitgevoerd ter hoogte van de zuidwesthoek om het bodemarchief dat bedreigd werd door de bouwplannen voor een supermarkt, te redden. Dit onderzoek

■ Luchtfoto van Oudenburg met de lokalisatie van de zandrug, het laatromeinse castellum en de militaire grafvelden. [Foto: VIOE]

De Oudenburgse kampmuren (Hertengewei) tonen dat het leven binnen de Oudenburgse kampmuren niet strikt militair en niet strikt mannelijk was.

■ Heel wat vondsten, waaronder deze glazen armband, tonen aan dat het leven binnen de Oudenburgse kampmuren niet strikt militair en niet strikt mannelijk was. [Foto: VIOE]

■ Laat-Romeinse kam uit hertengewei, één van de talrijke interessante vondsten uit de recente opgravingen. [Foto: VIOE]

leverde een verfijnde chronologie op van vijf forten die elkaar opvolgden tussen ca. 200 en het begin van de vijfde eeuw na Chr. De drie houten en aarden forten en twee stenen castella werden telkens op dezelfde plaats opgericht en besloegen een maximale oppervlakte van 153 op 176 m (2,7 ha). Tijdens de recente opgravingen werden restanten van houtbouwconstructies, haardplaat- sen, waterputten met houten bekistingen, afvalkuilen ... blootgelegd. De sporen en vondsten leveren heel wat kennis op over de interne organisatie van het kamp, de con-

structies waarin geleefd en gewerkt werd, de legerbevoorrading, de handelscontacten en het dagelijkse leven binnen de kampmuren. Doorheen haar bewoningsgeschiedenis werd de zuidwesthoek van dit castellum voor verschillende doeleinden gebruikt. Sporen van de eerste fortperiode wijzen op verschillende houten constructies, waarvan minstens één als een onderdeel van een manschapsbarak kon worden herkend. Tijdens het tweede kwart van de derde eeuw werd deze zone gedomineerd door een groot complex met binnenhof dat uitgerust

was met beschilderde pleisterwanden en dat hoogstwaarschijnlijk als valetudinarium of militair hospitaal te identificeren is. Rond het midden van de derde eeuw werd de zuidwesthoek ingepalmd door vrijstaande wooneenheden. Heel wat sporen wijzen ook op ambachtelijke activiteiten. In het vermoedelijk eerste stenen fort van de latere derde eeuw was deze zone de locatie van de ateliers waar metaalbewerking gebeurde. Vanaf het tweede kwart van de vierde eeuw domineerde een badgebouw dan weer deze zuidwesthoek. Dit complex kwam later in de vierde eeuw in verval waarna deze zone uiteindelijk lijkt ingericht voor paarden die hier op stal stonden.

De drie houten en aarden kampen waren waarschijnlijk tijdelijke stellingen in periodes van onrust en dreiging vanuit Germaanse hoek. De permanente legerbasis in steen uit de latere derde eeuw, lijkt een belangrijke rol gespeeld te hebben in het Gallische Rijk, een afscheidingsrijk dat door Postumus, de bevelhebber van de Rijnlegers, werd opgericht in 260 na Chr. tegen de regerende Romeinse keizer. Mogelijk organiseerde Postumus zijn acties in de jaren 260-268 tegen de Franken wel vanuit Oudenburg! Er zijn heel wat aanwijzingen dat het castellum tijdens de vierde eeuw onderdeel was van de Litus Saxonium, een grootschalig verdedigingssysteem langs het Kanaal en de Noordzee. De nog deels bewaarde muren van de Zuid-Engelse forten van Portchester en Richborough geven een idee van hoe imposant het fort van Oudenburg moet zijn geweest ...

Bibliografie

Hollevoet, Y., 'Speuren onder het sportveld. Romeinse en middeleeuwse sporen ten zuiden van de Stedebeek te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen). Interimverslag 1990-1992', in: *Archeologie in Vlaanderen II* (1993), pp. 195-207; Hollevoet, Y., 'Vertrassingen in een verkaveling. Romeins grafveld te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen). Interimverslag', in: *Archeologie in Vlaanderen III* (1994), pp. 207-216; Mertens, J., 'Oudenburg. Romeinse legerbasis aan de Noordzeekust', (tweede aangevulde uitgave verzorgd door R. Crabbé), in: *Archeologicum Belgii Speculum IV*, Brussel, 1987; Mertens, J., & L. Van Impe, 'Het laat-Romeins grafveld van Oudenburg', in: *Archeologica Belgica 135*, Brussel, 1971 en Vanhoutte, S., 'Het Romeinse castellum van Oudenburg (prov. West-Vlaanderen) herontdekt: de archeologische campagne van augustus 2001 tot april 2005 ter hoogte van de zuidwesthoek. Interim-rapport', in: *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen 3*, 2007, pp. 199-236.